

סימן סא

מעלת השתטחות על קברי צדיקים

אוצר החכמה

בצער א [ואותם בני-אדם החיים יושבים בצער], אינאן מצלו צלותא עליהו [נפשות הצדיקים שעל הקבר מתפללות תפילה עליהם], ואזלין ומודעין מילה לאינאן דמיכין דחברון [והולכות ומודיעות דבר זה לאותם יסני חברון, הם האבות הקדושים], ומתערין ועאלין לגן-עדן דארעא [והם מתעוררים ונכנסים לגן-עדן הארץ], דתמן רוחיהון דצדיקייא מתלבשן בעיטרין דנהורא [ששם נמצאות רוחות הצדיקים מלובשות בעטרות של אור], ואתייעטו בהו [ומתייעצות עמהם], וגזרין גזירה [לטובה], וקודשא בריך הוא עביד רעותא דילהון, וחס על עלמא [עושה הרצון שלהם ומרחם על העולם]. ואינאן נפשן דצדיקייא משתכחין בהאי עלמא לאגנא על חייא [ואלו נפשות הצדיקים נמצאות בעולם-הזה להגן על החיים], והאי איקרי נפש [וזה הבחינה נקראת נפש], ודא לא אסתלקא [ס"א: אישתצי] מהאי עלמא [והיא אינה מסתלקת מהעולם-הזה מעל הקבר], ושכיחא בהאי עלמא לאסתכלא ולמנדע ולאגנא על דרא [ונמצאת בעולם-הזה להסתכל ולדעת ולהגן על הדור], והאי הוא

נשאלתי מהי מעלת השתטחות על קברי צדיקים, האם הנפטרים מגינים עלינו בתפילתם, והאם התפילה מועילה גם למתפלל מחוץ לציון. כמו כן אם מותר לבטל תורה כדי ללכת לקברי הצדיקים?

וזה החלי בעזר ה' צורי וגואלי.

תפילת הצדיקים על החיים

תשובה: איתא בזוהר הקדוש [אחרי ד"ע ע"ב], וז"ל: "ותמן כתיב, תלת מדורין עבד קודשא בריך הוא לצדיקייא [שלשה מדורים עשה הקב"ה לנר"ן של הצדיקים], חד לנפשאן דאינאן צדיקייא דלא אסתלקו מהאי עלמא, ושכיחין בהאי עלמא [מדור אחד לנפשות של אותם צדיקים שאינן מסתלקות מהעולם-הזה ונמצאות בזה העולם. הנפש - נקראת הבלא דגרמי ונשארת על הקבר עד לתחיה. הרוח - עולה לגן-עדן התחתון שבארץ. הנשמה - לגן-עדן העליון].

וכד איצטריך עלמא רחמין [וכאשר צריך העולם לרחמים], ואינאן חייין יתבין

דאמרו חברייא דמתי ידעי בצערא דעלמא [וזהו מה שאומרים החברים שהמתים יודעים בצער העולם]. ועונשא דחייבין די בארעא, בהאי הוא [ועונש הרשעים שבארץ, הוא בנפש הזאת], דכתיב [בראשית יז, יד]: "ונכרתה הנפש ההיא מעמיה".

ומדורא תנינא, הוא גן-עדן די בארעא [ומדור השני הוא גן-עדן שבארץ], ביה עבד קודשא בריך הוא מדורין עילאין יקירין [בו עשה הקב"ה מדורים עליונים יקרים], כגוונא דהאי עלמא, וכגוונא דעלמא עילאה [שיש בהם כעין העולם-הזה וכעין העולם העליון], והיכלין בתרין גוונין, דלית להון חושבנא [והיכלות בשני אופנים שאין להם מספר], ואילנין ועשבין, וריחין דסלקין בכל יומא [ובגן-עדן אילנות ועשבים וריחות טובים העולים בכל יום], ובהאי אתר שארי ההוא דאיכרי רוח דאינון צדיקייא [ובמקום הזה שורה אותה רוח של הצדיקים], ומדורא דההוא רוחא ביה שארי [ושם הוא המדור שהרוח שורה בו], וכל רוח ורוח מתלבשא בלבוש יקירא [מתלבשת בלבוש יקר], כגוונא דהאי עלמא, וכגוונא דההוא עלמא עילאה [שהוא כעין העולם-הזה וכעין העולם העליון].

מדורא תליתאה, ההוא מדורא עילאה קדישא דאיתקרי צרורא דחיי

[מדור השלישי הוא מדור עליון קדוש הנקרא צרור החיים], דתמן מתעדנא ההוא דרגא עילאה קדישא דאיכרי נשמה [שם מתעדנת אותה המדרגה עליונה קדושה הנקראת נשמה], והאי אתדבק לאתענגא בעידונא עילאה [וזו הנשמה נדבקה להתענג בעידון עליון], עליה כתיב [ישעיה נח, יד]: "אז תתענג על ה' והרכבתוך" וגו'. ותאנא, בשעתא דאיצטריך עלמא רחמי [בשעה שצריך העולם לרחמים], ואינון צדיקייא זכאין [ואלו הצדיקים זכאים], ההוא נפש דאשתכחא בעלמא לאגנא על עלמא [הנפש שלהם שנמצאת בעולם להגן על העולם], נפש סליק ואזיל ושאט בעלמא ומודע לרוח [הנפש שעל הקבר עולה והולכת ומשוטטת בעולם ומודיעה את הצער לרוח שבגן-עדן תחתון], ורוח סליק ואתעטר ומודע לנשמה [ורוח עולה מגן-עדן התחתון לגן-עדן העליון ומתעטרת בלבוש הראוי לשם ומודיעה לנשמה], ונשמה [מודיעה] לקודשא בריך הוא. וכדין חס קודשא בריך הוא על עלמא [ואז מרחם הקב"ה על העולם], כדין נחתא מעילא לתתא [ואז הבשורה על ביטול הגזירה יורדת מלמעלה למטה], נשמה אודע לרוח, ורוח אודע לנפשא. ובכל שבתא ושבתא וריש ירחא [וראש חודש], כולהו מתחברין ומתעטרין כחד [כל הנר"ן מתחברות ומתעטרות כאחד], עד דאזדווגו למייתי לסגדא למלכא עילאה

[עד שמתחברות לבוא להשתחוות למלך העליון], ולבתר תייבין לאתרייהו [ואחר כך חוזרות למקומן], הדא הוא דכתיב [שם סו, כג] והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר". עכ"ל הזוהר.

הראת לדעת כי נשמות הצדיקים מקומן הקבוע הוא בגן-עדן עליון, ונהנות שם מזיו השכינה תמיד, ונפשותיהם נמצאות על הקבר לשמור על הגוף, ומצפות שם לתחיית המתים בקרוב. וכשיש צער בין החיים חס ושלוש, אם הצדיק ותפילתו ראויים, מיד נפשו מודיעה לרוח, והרוח נכנסת לגן-עדן עליון דרך פתח שמכירה ויודעת, ומודיעה לנשמה, והנשמה מודיעה להקב"ה.

גם בזוהר הקדוש [ויחי דרכ"ה ע"ב] כתב, כי שלש פעמים בכל יום מתעוררת רוח אחת ומנשבת בקברי האבות במערת המכפלה ומעוררת אותם, ועצמותיהם מתרפאים, ועומדים ומבקשים רחמים עלינו. ע"כ. וכתב רבנו משה קורדובירו ז"ל בספר אור החמה [שם] כי העוונות שעושים בעולם-הזה גורמים שיעלה כמין ענן וערפל ויכנס בנחיריהם וירדימם, ובשעת התפילות שחרית מנחה וערבית נעורר אותם להתפלל עלינו.

ובזוהר הקדוש [פרשת שמות דט"ז ע"ב] הובא מעשה ברבי יהודה בר שלום ורבי אבא שהיו הולכים בדרך, והגיעו למקום אחד בערב וסעדו ליבם, וביקשו לישן שם על איזה תל אדמה, ושמעו קול מהקרקע, והבינו שקבור שם איזה אדם, וז"ל: "אמר רבי יהודה, מאן אַתָּ [שאל מהמת, מי אתה], אמר ליה יודאי אנא, ואנא יתיב נזיפא [יהודי אני, ואני יושב נזוף], דאנא לא יכילנא למיעל בגין ההוא צערא דבְּרִי, דגנביה ההוא גוי כד איהו הוה זעירא, ואלְקִי ליה כל יומא [איני יכול לעלות בגלל הצער של בני, שגנבו גוי כשהיה קטן ומָפָה אותו בכל יום], וצערא דיליה דְּחִי לי למיעאל בדוכתאי, ובהאי אתרא לא אתערית בר האידנא [והצער שלי דוחה אותי מלהכנס למקומי, ובזה המקום לא התעוררתי רק עתה]. אמר ליה [רבי יהודה] ואתון ידעין בצערא דחיי [וכי אתם יודעים בצער החיים]? אמר ליה [המת], שְׁרִי קְבִרִי [נשבע בשר הממונה על הקברות], אי לאו בעותא דילן על חיי, לא יתקיימון פלגות יומא בעלמא [אם לא תפילותינו על החיים, לא היו מתקיימים חצי יום בעולם-הזה]". עכ"ל.

וכתב רבנו האר"י ז"ל בספרו שער רוח הקודש [דמ"ג ע"א]: "שלא ידמה האדם כי הצדיקים בפטירתם והיותם שוכני עפר, בטלים מן העבודה והיחוד, חס ושלוש, אלא הם מייחדים תמיד

בסוד נשמתם רוחם ונפשם העולות למעלה, המייחדים חכמה עם בינה בסוד נשמתם, ותפארת עם מלכות בסוד רוחם, ומיין נוקבין דידם [הוא סוד רצונם להתעלות] בסוד נפשם, ומה גם בחצי הלילה שהקב"ה משתעשע בסוד רוחי הצדיקים אשר בגן-עדן כמבואר בזוהר [לך לך דצ"ב ע"א] וכו'. האמנם אחר פטירתם מייחדים כאשר כבר עשוהו בהיותם בחיים, וגם הם שם מתפללים על החיים כנודע בזוהר [שמות דט"ז ע"ב, אחרי דע"א ע"א], וכמו שמצינו באבות העולם שהם מתפללים על החיים, כנודע בזוהר בפרשת שמות [שם], ובגמרא [בבא מציעא פה:] בעובדא דרב חייא ובניו (וז"ל הגמרא: "אליהו הוה שכיח במתיבתא דרבי [אליהו הנביא היה רגיל לבוא בישיבתו של רבי], יומא חד ריש ירחא הוה, נגה ליה ולא אתא [יום אחד ראש חודש היה, ואליהו איחר ולא בא]. אמר ליה [רבי]: מאי טעמא נגה ליה למר [מדוע איחר אדוני היום]? אמר ליה [אליהו]: אדאוקימנא לאברהם ומשינא ידיה ומצלי, ומגנינא ליה [עד שהערתי את אברהם, ורחצתי את ידיו והתפלל, והשכבתי אותו שוב לישן], וכן ליצחק וכן ליעקב [לכן התאחר לבוא]. ולוקמינהו בהדי הדדי [מדוע לא יעיר אותם ביחד, ויתפללו כולם באותו זמן כאחד, ולא יצטרך להתעכב]? סברי תקפי ברחמי, ומייתי ליה למשיח

בלא זימניה [בשמים חוששים שמא יתחזקו האבות בבקשת רחמים על ישראל, ויביאו את המשיח טרם זמנו, ולכן לא ניתנה לאליהו רשות לעוררם יחד].

אמר ליה [רבי]: ויש דוגמתן בעולם-הזה [צדיקים חיים שכך נשמעת תפילתם]? אמר ליה איכא רבי חייא ובניו. [כיון שכך] גזר רבי תעניתא, אחתינהו [גזר רבי תענית, ובתפילת התענית הוריד לפני התיבה] לרבי חייא ובניו. אמר [רבי חייא] "משיב הרוח", ונשבה זיקא [רוח]. אמר "מוריד הגשם", ואתא מיטרא [ובא גשם]. כי מטא למימר [כשבא לומר] "מחיה המתים", רגש עלמא [הזדעזע העולם שתחיית המתים עומדת להגיע]. אמרי ברקיעא: מאן גלי רזיא בעלמא [מי זה שגילה סודות בעולם להביא בתפילה את תחיית המתים]? אמרי: אליהו. אתיוהו [הביאוהו] לאליהו, מחיוהו שתין פולסי דנורא [והכוהו בשישים מלקות של אש]. אתא אידמי להו כדובא דנורא [בא אליהו לתפילת התענית ונדמה להם כדוב של אש], על בינייהו וטרדינהו [נכנס ביניהם והטריד ובלבל את כוונתם בתפילה], ומבואר שם בספר הזוהר שאלמלא תפילת המתים, לא היו החיים מתקיימים. עכ"ל שער רוח הקודש.

ורבן של כל בני הגולה הגאון רבנו יוסף חיים ז"ל בספרו לשון חכמים [חלק

הנפש, והנפש הרוח, והרוח הנשמה, והרחמים מתעוררים לבוא בעולם."

מקור להשתטחות על קברי צדיקים
איתא בתלמוד [סוטה לד]: "ויעלו בנגב ויבוא עד חברון [במדבר יג, כב], ויבואו מבעי ליה [לשון רבים]? אמר רבא: מלמד, שפירש פֶּלֶב מעצת מרגלים והלך ונשתטח על קברי אבות. אמר להם, אבותי, בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים. יהושע, כבר ביקש משה עליו רחמים, שנאמר [שם, טז]: "ויקרא משה להושע בֶּן נון יהושע" - יה יושיעך מעצת מרגלים, והיינו דכתיב [שם יד, כד]: ועבדי פֶּלֶב עקב היתה רוח אחרת עִמו". עכ"ל. וכן הוא בזוהר הקדוש [פרשת שמות דט"ז ע"ב]: "אמר רבי אבא, האי דאמרו דצלותהון דמתייא מגינן על חיי, מנלן, דכתיב ויעלו בנגב ויבוא עד חברון".

וכתבו התוספות [שם ד"ה אבות] וז"ל: "ואם תאמר, והאמר בפרק מי שמתו [ברכות יח]. דמיתי לא ידעין מידי, ומשמע במסקנא ואפילו אבות העולם. יש לומר, דעל ידי תפילה שזה מתפלל, מודיעין להן שכך נתפלל. והכי אמר בפרק שני דתענית [טז], למה יוצאין לבית הקברות, כדי שיבקשו עליהם מתים רחמים. וכן בפרקי דחסידיים [עין תענית כג]: בעובדא דרבי מנא דאשתטח

א, ^{אוצר החכמה} סימן כב] העתיק כל מאמר הזוהר [פרשת אחרי הנ"ל] באריכות ובהרחבה, וקרוב לסוף דבריו, כתב: "ויהא רעוא דתתער נפש הצדיק הזה ותהוי סלקא ואזלא ושאטא לגבי אבהן דמיכי חברון [ויהי רצון שתתעורר נפש הצדיק הזה, ותהא עולה והולכת ושטה אל האבות ישגי חברון], לאודעא להו צלותא ובעותא דאנא בעי ומצלי ומתחנן בהאי שעתא [להודיע להם התפילה והבקשה שאני מתפלל ומתחנן בשעה זו], ותתחבר ותתעטר [התפילה] בזכותא דאבהן [בזכות האבות], ותעול בההוא פתחא [ותכנס באותו פתח] דבגן-עדן, ואודעא לרוח, ורוח סליק ואתעטר ומודע לנשמה, ונשמה אודעא לקודשא בריך הוא, וכולהו בעאן רחמי עלן [וכולם יבקשו רחמים עלינו], וחס קודשא בריך הוא עלן בגיניהון [וחס הקב"ה עלינו בזכותם]".

והמקובל והפוסק הגדול רבנו מנחם מריקאנטי ז"ל [בראשית פרק לח] כתב: "מכאן תבין ענין גדול שאמרו רבותינו ז"ל [עין מדרש תנחומא ויחי, ד] שהמתים מבקשים רחמים על החיים, שנאמר [שמות טז, יד]: "ותעל שְכַבַּת הטל", פירוש, תפילת שוכני קבר. ולפעמים משתטחים על קבריהם, כענין שאמרו רבותינו ז"ל [סוטה לד]: בְּכָלֶב שנשתטח על קברי האבות. וחכמינו אמת ודבריהם אמת, כי הגוף מעורר

אוצר החכמה

אמירתא דאבוה". עכ"ל. וכתב הרב פרחי כהונה [סוטה לד:]: "וז"ל: "הא ודאי שכל המרגלים באו לחברון, דכתיב [במדבר יג, כב] "ושם אחימן" וכו', והם אמרו [שם, כח] "וגם ילידי הענק ראינו שם", וגם לקחו משם אשכול ענבים ורימונים ותאנים, אלא דשינה הכתוב לכתוב "ויבוא" במקום ויבואו, לרמוז לנו דכלל הלך לבדו להשתטח על קברי אבות. ויש לרמוז, "ויבא", נוטריקון: ב'קברי א'ברהם י'צחק ו'יעקב". עכ"ל.

והרב פרי מגדים [בהקדמה, ד"ה והנה אין במלאכת] הביא בשם הקדמה לפירוש אחד [על שו"ע דפוס מנטובה], וז"ל: "ויעמוד בין המתים והחיים [במדבר יז, יג], הבלא דגרמי תלת מדורין נפש קשור בעצם קטן בקבר (אפשר נסכו), רוח בגן-עדן התחתון ונשמה בגן-עדן העליון, יעויין שם יפה. ויראה, אמת התורה מארץ תצמח, וצדק משמים נשקף על ידי תפילתם של המתים, ומכאן להתפלל על קברי צדיקים". עכ"ל. וכן הוא בשלחן ערוך [או"ח תקעט, ג] וז"ל: "שבע תעניות האלו, אחר שמתפללים יוצאים כל העם לבית הקברות, ובוכים ומתחננים שם, כלומר, הרי אתם מתים פֶּאֱלוּ אם לא תשובו מדרככם". עכ"ל.

ובספר חסידים [סימן תשי] כתב, וז"ל: "ברזילי הגלעדי אמר [שמואל ב'

יט, לח] "אמות בעירי", כי הנאה יש למתים שאוהבים הולכים על קבריהם ומבקשים לנשמתן טובה, מטיבים להם באותו ענין. וגם כשמבקשים עליהם, הם מתפללים על החיים. וכלב בן יפונה נשתטח על קברי האבות". עכ"ל. וכתב עוד [סימן תשט]: "קהל אחד רצו ללכת למקום אחד, בא מת לאחד בחלום ואמר אל תעזבו אותנו, כי יש לנו הנאה כשתלכו לבית-הקברות, ואם תעזבונו, דעו כי תִּהְרְגוּ, ולא חששו, ונהרגו כולם". עכ"ל.

התועלת בתפילה בקברות הצדיקים

בספר מהרי"ל [הלכות תענית יח] כתב, וז"ל: "אמר מהר"י סג"ל, מה שרגילין ללכת לבית-הקברות בתעניות, יש כמה טעמים בגמרא, לומר שאם אין אתה מרחם עלינו לראות בעינוי תעניתנו, הרינו מתים ח"ו. ואמר, דנראה לו טעם אחר, משום דבבית-הקברות מקום מנוחת הצדיקים, ומתוך כך הוא מקום קדוש וטהור והתפילה נתקבלה ביותר על אדמת קודש. והמשתטח על קברי הצדיקים ומתפלל, אל ישים מגמתו נגד המתים השוכבים שם, אך יבקש מאת השם יתברך שיתן אליו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר, תנצב"ה". עכ"ל. והביאו הרב אליה רבה [או"ח תקפא, טל].

דרכי נתן אמר בונין לו נפש "על" קברו, ורבן שמעון בן גמליאל אומר אין עושין נפש "ל"צדיקים, ולא אמר על קברי הצדיקים. ולפי מה שביארנו ניחא, דבאמת באין על קבריהם אלא שאין לצדיקים התועלת, כנזכר לעיל. כך נראה לי, ומיושב מנהגם של ישראל שבונים נפש לצדיקים ותלמידי חכמים ומרביצים תורה, לתועלת החיים, והוא לתועלת ישראל לבקש על נפשם, קומי נא התעוררי נא לבקש חנינה משוכן מעונה". עכ"ל. [וראה בזה בסימן הקודם].

הבאת ספר-תורה לבית-קברות

עוד איתא בזוהר הקדוש [ויחי דרכ"ה ע"א-ב]: "וזמינין בני עלמא דצווחין ולית מאן דישיגח עליהו [ועתידים בני העולם שיצעקו ואין מי שישיגח עליהם], ויהדרון רישא לכל סטרי עלמא, ולא יתובון באסוותא [ויחזירו ראשם לכל רוחות העולם, ולא ישובו ברפואה משם]. אבל חד אסותא אשכחנא להו בעלמא ולא יתיר [אבל רפואה אחת מצאתי להם בעולם ולא יותר], בההוא אתר דישתכחון אינון דלעאן באורייתא [באותו מקום שימצאו אותם תלמידי חכמים העוסקים בתורה], ואשתכח בינייהו [עיין זוהר ויקרא דע"א ע"א] ספר-תורה דלא משתקר ביה [וימצא ביניהם ספר-תורה שאין בו טעות], כד מפקי האי [כשיוציאו

והרב אלף המגן על מטה אפרים [או"ח תקפא, קי] כתב: "זכות גדולה היא להשתטח על קברי צדיקים וכו', וטוב ומועיל מאוד ^{אוצר החכמה} ההשתטחות על קברי צדיקים לכמה ענינים, ועל ידי זה יכולין לזכות לתשובה באמת ולהינצל מכל הצרות בגשמיות וברוחניות, גם עיקר תיקון פגם הברית הוא על ידי זה וכו'. כתבו הפוסקים לומר כשהולך על הקבר תפילה זו: יהי רצון שתהא מנוחתו של פלוני (צדיק זה הקבור פה) בכבוד, וזכותו תעמוד לי". עכ"ל.

ובשו"ת כתב סופר [יו"ד סימן קעח] כתב: "עוד יש תועלת לחיים, כי המתפללים על קברי הצדיקים יודעים מקום קבורת הצדיק, ולציון יאמר איש צדיק כבודו במקומו מונח במקום הזה. ואמר רבן שמעון בן גמליאל דאין עושים נפשות לצדיקים [ירושלמי שקלים ב, ה], היינו אין בנין נפשות לתועלת הצדיקים עצמן כדי שלא ישכחו מן הלב וכדי שיתפללו בעדם, אין צריכים לזה, כי דבריהם הם זכרונם ורחושי מרחשן שפתותיהם, ישובו עולם לפני אלקים, ואין בנין זה שבונים להם נפשות לתועלת נפשם, והיינו אין עושין נפשות לצדיקים - בשביל צדיקים. אלא בונים ציון שיהיה מצוין לתועלת החיים שיבקשו ויתפללו על קבריהם בעד עצמם. והשתא אתי שפיר שינוי הלשון,

רחמים], כדין רוחא מודעא [אז הרוח מודיעה] לנשמה, ונשמה לקודשא בריך הוא [ומבקשת רחמים], וכדין קודשא בריך הוא אתער וחס על עלמא [ואז הקב"ה מתעורר ומרחם על העולם], ודא על גלותא דספר־תורה מאתריה [וזה מפני הגלות של ספר־תורה ממקומו], וחייא אתין למבעי רחמי על קברי מתייא וכו' [ובעבור שהחיים באים לבקש רחמים על קברי המתים].

וכד אשתכח עלמא בצערא [וכשהעולם נמצא בצער], בגין דאינון דמיכין על

חובי עלמא [לפי שהאבות ישנים מחמת חובות העולם], ההוא טלא לא אתנגיד ולא אשתכח [אותו טל תחיה לא נמשך ולא נמצא, שאין זכות שיגיד הטל להחיות האבות שיתפללו על בניהם], עד דאתער ספר־תורה כדקא חזי בעלמא [עד שמתעורר הספר־תורה בעולם כראוי], ונפשא אודעא לרוחא, ורוחא לנשמתא, ונשמתא לקודשא בריך הוא, כדין יתיב מלכא בכורסייא דרחמי [אז יושב המלך בכסא רחמים], ונגיד מעתיקא קדישא עילאה נגידו דטלא דבדולחא, ומטי לרישא דמלכא [ומגיע הטל לראש המלך], ומתברכין אבהן [האבות], ונגיד ההוא טלא לאינון דמיכין [ונמשך זה הטל לאבות הישנים], וכדין מתחברן [נ"א: מתברכן] כולהו [ואז מתחברים כל האבות], וחייס קודשא בריך הוא על עלמא [ומרחם

אותו לבקש רחמים על הציבור], בגיניה מתערי עילאי ותתאי [בזכותו מתעוררים עליונים ותחתונים], וכל שכן אי אכתיב ביה שמא קדישא כדקא חזי [וכל שכן אם כתוב בו שם הקדוש כראוי, בכוונה וקדושה]. והא אוליפנא מילה, ווי לדרא דאיתגלייא בינייהו ספר־תורה [והרי כבר למדנו, אי לדור שגלה ביניהם ספר־תורה מהיכלו לרחובה של עיר], ולא מתערי עליה לעילא ותתא, מאן אתער עליה [ולא נתעוררו בגינו עליונים ותחתונים, מי עוד יתעורר על ידו]! ?

בשעתא דעלמא בצערא טפי [בשעה שהעולם בצער גדול, וצריך העולם לגשם], ואיצטריך עלמא למטרא, ואיצטריך לאגלאה ספר־תורה יתיר [וצריך להגלות ספר־תורה יותר, לא לרחוב העיר אלא להוליכו לבית־הקברות], בדוחקא דעלמא כד עלמא בצערא [מחמת דוחק העולם, כשהעולם בצער גדול], ובעאן בני נשא רחמין עלי קברי [ובני־אדם מבקשים רחמים על הקברים], כולהו מתין מתעריין עליה [כל המתים מתעוררים לבקש רחמים על העולם]. דהא נפשא אקדימת ומודעא לרוחא [כי נפש הצדיק שבקבר מקדימה ומודיעה לרוח], דהא ספר־תורה אשתכח בגלותא, דאיגלי בדוחקא דעלמא [שספר־תורה נמצא בגלות, שגלה בדוחק שיש בעולם], וחייא אתאן ובעאן רחמי [והחיים באים לבית־הקברות ומבקשים

.....

להקיף בשמחת תורה, ודוקא ביום צרה אסרו בזוהר [ח"ג אחרי דע"א ע"ב, ויחי דרכ"ה ע"א], אבל לשמחת התורה ולכבודה, ובשמחת תורה כדי שיהיו שבעה ספרי תורה, שרי". עכ"ל.

והרב פתחי תשובה [יו"ד שסז, ב] כתב: "עיינ בשו"ת נודע ביהודה [תניינא חלק או"ח סימן קט] שנשאל, אם הולכים בעת צרה להתפלל על קברי צדיקים, אם נכון ליקח עמהם ספר-תורה לבית-הקברות. והשיב, דמדברי התלמוד והפוסקים אין מפורש אם באחיזה לחוד יש גם כן איסור, אלא שלשונו של הרמב"ם בהלכות ספר-תורה [פ"י ה"ו] משמע לאיסור. ועל כל פנים חלילה לעשות כן, דמבואר בזוהר פרשת אחרי, שאם חס ושלום הספר ההוא חסר אות אחת, גורמים רעה גדולה חס ושלום. ואם כן, הרי אין לנו ספר-תורה שיהא בדוק בחסירות ויתירות. ע"ש". וראה מה שהארכנו בענין זה לעיל בחלק א [סימן לו].

השארות מקצת נפש הצדיקים במקום הקבר

ובספר מעבר יבק [שפת אמת פרק ו] כתב, וז"ל: "ויש אויר למעלה מבית-הקברות שהוא קבר עליון הנקרא חצר-מות, והוא מדור הנפשות ומשכן הרוח בגן-עדן של מטה, ורב חמאי גאון

הקב"ה על העולם]. ותאנא, לא חייס קודשא בריך הוא על עלמא, עד דאודע לאבהן, ובגינייהו עלמא אתברכא [ולמדנו, שאין הקב"ה מרחם על העולם עד שמודיע לאבות הצער שיש בעולם, ובזכותם העולם מתברך]. עכ"ל הזוהר.

וכתב הר"ן [תענית ה: סד"ה גמרא] וז"ל: "ודאמרינן למה יוצאין לבית-הקברות, היינו שהיו נוהגים אחר שמתפללים שיוצאים כל העם לבית-הקברות ובוכים ומתריעין שם. אבל לא שיוציאו את התיבה וספר-תורה לבית-הקברות ויתפללו שם, וכל שכן בקברי גויים חס וחלילה, שלא כמנהג המקומות שמוציאין את התיבה לבית-הקברות ומתפללים שם". הובא בבית יוסף [או"ח סימן תקעט]. והגאון החיד"א ז"ל בברכי יוסף [או"ח קלה, יג] כתב בשם הרמ"ך בשבחי תודה [דף פח], שאף אם הציבור בצרה, לא יוציאו ספר-תורה ממקומו להוליכו בבית-הקברות, ואף להוציא ספר-תורה מבית-הכנסת לקראת ספר-תורה אחר הבא מחדש לבית-הכנסת, מיחו חכמים בדבר, ומורנו הרב יוסף אירגאס כתב, דעל דרך הסוד לא נכון לעשות כן. אבל מהר"ר יעקב אבוהב בתשובה כתיבת-יד, התיר להוציא ספר-תורה לקראת אחר, וגם להביא ספר-תורה בבית-הכנסת אחר שיהיו שבעה ספרי-תורה

ז"ל קרא למדור הזה חדרי גן-עדן".
 עכ"ל. ולהלן [פרק ז] כתב: "ולהיות כי יש לגוף חיות מה בקבר, על כן מועיל לפייס הנפטר על קברו [כשחטא כנגדו ומת], כדאמרינן בגמריין [יומא פז.], ובירושלמי דיומא [ח, ז] מית צריך מפייסותיה על קיברתיה ומימר סרחית עלך [צריך לפייסו על קברו ולומר חטאתי לך]. מלבד כי שמדור הנפש בחצר-מות הוא באויר שכנגד הקבר דוקא, ואיך יודיעו למתים צער החיים, ומה תועיל התפילה בבית-הקברות אם לא ישהה בקבר חלק חיות מה, ואמרו בזוהר [אחרי דע"א ע"ב] צדיקיא אף על גב דאתפטרו בהאי עלמא לא אסתלקו, כי נשאר הרגש בגופם בקבר, עם היות נשמתם בישיבה העליונה". עכ"ל. ועיין עוד להלן ריש סימן סב [עמוד רמד].

ובספר העיקרים [מאמר ד, פרק לה] כתב: "ובסיבת זה הוא שאנו משתטחים בעת צרה על קברי הצדיקים, כי מצד הרושם שנשאר בעצמות ההם מהרוח האלהי שהיו משכן לו, הם יותר מוכנים מזולתם להימצא על ידם השפע האלהי. כמו שהיה הענין במטה משה, שעם היותו עץ יבש, מצד שנמצא ביד משה בעת שהתחיל השפע הנבואי לחול עליו, היה מצטרף תמיד בעשיית האותות, אמר השם יתברך למשה: "ואת

המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות" [שמות ד, יז]. ואמר אלישע לגחזי, "וְשִׁמְתָּ מִשְׁעֲנֹתַי עַל פְּנֵי הַנֶּעָר" [מלכים ב' ד, כט]. ועל זה הדרך הוא הענין בתחיית המתים, כי גוף הצדיק מצד הרושם שנשאר בו מהרוח האלהי שהיה משכן לו, יהיה מוכן בלי ספק שיקבל הרוח האלהי שהוא שנית יותר ממה שהיה בראשונה, כאומרם ז"ל [סנהדרין צא]. דלא הוו חיי, דהוו חיי לא כל שכן, כלומר, כי הדבר שלא היה ראוי לקבל כח עליון וקיבלו פעם אחת, כל שכן שראוי שיקבלנו פעם שנית, לפי שכבר נשאר בו איזה רושם והכנה לקבלו פעם אחרת יותר בנקל מבראשונה". עכ"ל.

וכזאת כתב בדרשות הר"ן [הדרוש השמיני] וז"ל: "ולא בחייהם בלבד, כי גם אחרי מותם, מקומות קברותיהם ראויים להימצא השפע שם בצד מן הצדדים, כי עצמותיהם אשר כבר היו פְּלִים לְחֹל עליהן השפע האלהי, עדיין נשאר בהן מן המעלה והכבוד שיספיק לכיוצא בזה. ומפני זה אמרו רבותינו ז"ל [סוטה לד:] שראוי להשתטח על קברי הצדיקים ולהתפלל שם, כי התפילה במקום ההוא תהיה רצויה יותר, להימצא שם גופות אשר חל עליהן כבר השפע האלהי". עכ"ל.

התועלת בקברי צדיקים שהכירם

בחיי

ומוה"ר דוב בער (בנו של מהרש"ז מלאדי בעל "התניא") במאמר "ענין ההשתטחות" [הנדפס בספר הילולא דצדיקא להגר"ר מרגליות, די"ד ע"ב] כתב שישנה תועלת בהליכה לקברי צדיקים שהיה יודעם ומכירם בחייהם, שאז מתוקף אמונתו שהיה מאמין בצדיק בחיים חיותו ומתבטל בפניו בבושה והכנעה בהיותו איש אלקי, קדוש יאמר לו, כמו כן כשהולך על מקום מנוחת קדשו מתבטל שם ביתר שאת, כי גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם [חולין ז:]. וכשמצייר לפניו דמות פניו הקדושות והטהורות, תיפול עליו אימתה ופחד יותר מבחיים חיותו, כי אז היה בגדר גוף גשמי, ועתה הנפש של הצדיק היא ברוחניות כמות שהיא. ויכול לבוא על ידי זה לבחינת ביטול במציאות ויחוד עליון ממש, שהוא יראה פנימית מבושה שמתבייש מאדם גדול בכל מעשיו ומחשבותיו אשר עשה וחשב עד היום, כי גלויים המה לצדיק, עד שמתבטל ממצאותו לגמרי וכלא נחשב הוא. ועל ידי הביטול לתלמיד חכם, הוא ממש הביטול לה', וכמאמר הגמרא [כתובות קיא:] וכי אפשר לידבק בשכינה, אלא כל המדבק בתלמיד חכם וכו'. ע"כ.

תועלת בראיית הציון מרחוק

וכאשר אין אפשרות מכל סיבה שהיא להגיע לקבר או להכנס לבית-העלמין, כגון שהוא כהן או שהמקום הומה אנשים וכדומה, מועיל שילך ויעמוד שם מרחוק. וכך אמר לי מור אבי ז"ל, כי יש בזה הנאה לנפטר כאילו באו על קברו ממש, והוא רואה ושומע הכל גם ממרחק. והגאון בעל הילולא דצדיקא בספר מרגליות הים [סנהדרין עא. אות יג] הביא לזה ראיה מהא דאיתא בתלמוד [ברכות יח:]: "אבוה דשמואל הוו קא מפקדי גביה זוזי דיתמי [אביו של שמואל היו מפקידים אצלו כספי יתומים], כי נח נפשיה לא הוה שמואל גביה [כשנפטר, לא היה בנו שמואל לידו, שיאמר לו היכן הניח המעות], הוו קא קרו ליה "בר אכיל זוזי דיתמי" [היו קוראים לשמואל "בן אוכל כספי יתומים"]. אזל אבתריה לחצר מות [הלך שמואל אחרי אביו לבית-הקברות], אמר להו בעינא אבא וכו' אתא אבוה וכו' [המתים נגלו לו כאילו הם חוץ לקבריהם ויושבים בעיגול, ואמר להם שצריך את אביו, ובא אביו]. אמר ליה [שמואל לאביו] זוזי דיתמי היכא [היכן מעות היתומים]? אמר ליה זיל שקלינהו באמתא דרחיא, עילאי ותתאי דידן, ומיצעי דיתמי [לך קחם ממושב הריחיים, המעות העליונות והתחתונות שלנו הן, והאמצעיות של היתומים]". והנה נודע הוא

כי שמואל כהן היה כדאיתא במגילה [כב סע"א], ובודאי שעמד מרחוק בבית העלמין ודיבר שם את דבריו.

וכן עוד ראייה ממעשה דאיתא בתלמוד [בבא בתרא נח.]: "ההוא אמגושא דהוה חטיט שכבי [אותו מכשף שהיה חופר המתים להפשיטם בגדיהם], כי מטא אמערתא [כשהגיע למערה] דרב טובי בר מתנה [להפשיטו], תפשיה בדיקניה [תפסו רב טובי בזקנו]. אתא אביי [שהגוי היה אוהבו], אמר ליה במטותא מינך שבקיה [בבקשה ממך הנח לו. וכך עשה]. לשנה אחריתי הדר אתא, תפשיה בדיקניה [לשנה אחרת, חזר שוב המכשף על מעשיו, ותפסו בזקנו]. אתא אביי [בא אביי לבקש שיניחו], לא שבקיה, עד דאייתי מספרא וגזיא לדיקניה [לא עזבו, עד שהביא אביי מספריים וגזר לזקנו לשחררו]". והרי אביי כהן היה, כדאיתא בתלמוד [ראש השנה יח.]. "רבה ואביי מדבית עלי קאתו [באו], רבה דעסק בתורה חיה ארבעין שנין, אביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים חיה שיתין שנין". ובודאי שעמד שם מרחוק או מחוץ לארבע אמות של בית הקברות ויכל לדבר ולבקש מה שרצה, והביא אליו את אותו אמגושא לגזוז את זקנו. ע"כ דברי מרגליות הים. וכן כתב בספר דודאי השדה [סימן כא], והבאנו דבריו בספר שפתי צדיקים [מבוא, מהדורת תשע"ג עמוד 27].

וכן בדברי הזוהר הקדוש [פרשת לך לך סתרי תורה דפ"א ע"א] משמע שכל האויר מעל הקבר עד הרקיע הוא מקום מנוחת הנשמה. והמתבונן עוד בזוהר [תרומה דקמ"ב ע"א ועוד] יראה שנפש המת נמצאת על הקבר תמיד, ורק הנשמה והרוח הם העולים אל מקומם בגן-עדן, והנפש נמצאת על המצבה וצופה ורואה כל המתרחש שם עד השמים. וכן היא רואה ומרגישה כשבאים אליה ומאזינה ושומעת, ומתפעלת מכל פעולה שנעשית על יד הקבר, וכנודע ממעשה דרבי חזקיה ורבי ייסא [זוהר אחרי דע"א ע"א] שהלכו עם ספר-תורה סמוך לבית הקברות, ורגש שם מת מתוך קברו וצעק: "ווי ווי דהא עלמא בצערא שכיח, הא אורייתא הכא דאתגלייא [אוי אוי, הרי העולם נמצא בצער, כי התורה גלתה לכאן], או חייא אתו לחייכא עלן ולכספא בכסופא עלן באורייתיהו [או שהחיים באו לצחוק עלינו ולבזות אותנו בחרפה], אזדעזעו רבי חזקיה ורבי ייסא". ע"כ.

ובזוהר הקדוש [שמות דט"ז ע"א. והובא גם לעיל בעמוד רכה] איתא, רבי יהודה בר שלום הוה אזיל באורחא, ורבי אבא הוה עימיה [היה הולך בדרך, ורבי אבא היה עמו], עאלו לחד אתרא ובתו תמן [נכנסו למקום אחד ולנו שם], אכלו, כד בעו למשכב שוו רישיהון

כנודע. גם מרחוק עיניו יביטו בנפש הצדיק העומד על הקבר שלו, ועל ידי זה היה יודע קבר כל צדיק וצדיק. והיה מדבר עמהם, ולומד מהם כמה סתרי תורה. וכבר נסיתי כמה נסיונות וחקרתי בתכלית החקירות, ומצאתי דבריו כנים ואמיניים, ואין להאריך בזה עתה, כי הם דברים נוראים ונפלאים, ולא יכילם ספר. עכ"ל.

עוד כתב שם [הקדמה כב] וז"ל: "וכבר כמה פעמים הייתי עם מורי ז"ל הולך בשדה, והיה אומר לי, הנה איש אחד הנקרא בשם כך והוא צדיק ותלמיד חכם, ולסיבת עוון אחד פלוני שעשה בחייו, הוא עתה מתגלגל תוך אבן זו, או צומח זה, וכיוצא בו, וכמו שיתבאר לקמן. ומעולם לא הכיר בו מורי ז"ל. והיינו חוקרים אחר הנפטר ההוא, ומצאנו דבריו כנים ואמיניים, ואין להאריך בדברים אלו, כי לא יכילם ספר. ולפעמים היה מסתכל מרחוק ת"ק אמה בקבר אחד, שבין עשרים אלף קברים אחרים, והיה רואה נפש המת הנקבר שם עומד על הקבר ההוא, והיה אומר לנו "הקבר ההוא, קבור בו איש פלוני ושמו פלוני, ומענישים אותו עונש פלוני על עוון פלוני". והיינו חוקרים על האיש ההוא, ומצאנו דבריו אמיניים. וכאלה רבות וגדולות, לא יכילם רעיון. עכ"ל.

בהוא תלא דארעא דהוה חד קברא תמן, עד לא דמיכו קרא חד קלא מן קברא אמר [כשרצו לשכב, הניחו ראשם על תל של עפר שהיה קבר אחד שם, עד שלא ישנו קרא קול אחד מן הקבר ואמר] "וכו', ראה שם כי בנו לחמא בר לואי נגנב על ידי גוי, ואחר כך שוחרר והודיעו לאביו. ע"ש. וממעשה זה הוכיחו חכמי הקבלה, כי הנפטרים רואים גם למרחוק אם איזה אדם מהחיים מגיע בדרך ושמחים לקראתו. וכן כתב המקובל רבנו יצחק אלפיה ז"ל בקונטרס היחיאלי [בית עולמים פרק טו, נב]. ולמדו מכאן, שהביקור על הקבר מועיל גם אם האדם נמצא כמה קומות מעל הקבר, כי נפש הנפטר נמצאת שם ורואה עד הרקיע, וכמו שכתב גם בקונטרס היחיאלי [בית השם, דל"ד ע"א]. ועל כך סומכים הבאים לקבר שמואל הנביא ומתייצבים על הציון מלמעלה, וכן בקבר הרשב"י ועוד, שהם בנויים קומות על גבי קומות.

ועל כל אלה, מצאנו דברים מפורשים בדברי רבנו האר"י ז"ל, כפי שכתב תלמידו הנאמן רבנו חיים ויטאל ז"ל בספר שער הגלגולים [הקדמה לז] וז"ל: "וכבר הודעתיך, כי הוא היה רואה ומסתכל בנשמות הצדיקים, בכל מקום ובכל זמן, ומכל שכן בהיותו על קבריהם, ששם נפשותיהם עומדות,

מעלת השתטחות על קברי צדיקים

אוצר החכמה

נעלמים

ודע, שכתב רבנו חיים ויטאל ז"ל בשם רבנו האר"י זיע"א בספרו שער רוח הקודש [תיקון כז הקדמה ד דע"ו ע"א]: "טוב ללכת על קברי הצדיקים ולהתפלל עליהם. ואמנם הצדיקים אשר קברותיהם נעלמים מבני-אדם ואינם ידועים להם אלא לפרטים, כמו אלו שנכתוב בעזר השם יתברך בספר שער הגלגולים, הנה התפילות שהאדם מתפלל עליהם, הן יותר מתקבלות לפני הקב"ה ויותר נשמעות". ובלומדנו סוגיא זו בפני מור אבי ז"ל, אמר שהדבר פשוט ומובן לכל בר דעת, משל למלך או גביר המקבל אלף בקשות ביום, לכמה מהן ישיב, אולי לחמש או שש. אך הפונה אליו והוא יחיד באותו חודש או שבוע, הנה בודאי ימהר למלאות בקשתו ופנייתו. וכן צדיק הנפטר אשר מגיש בשמים אלף בקשות ביום, לעומת צדיק המגיש בקשה אחת בשבוע, בודאי שבשמים ימהרו למלאות הבקשה האחת יותר מכולן, ולכן יש לחפש אחר צדיקים שאין מקומם ידוע ומפורסם.

ואכן מור אבי ז"ל בבקרו כמה ימים בשנה את כל הקברות ברחבי הגליל העליון והתחתון, כמאה במספר, אח ורע לו בהליכה לקברות היה הרה"ג

מרדכי דוב זילברמן זצ"ל, אותו כינה בעל "רגלי הברזל", שצעד עמו בהכירו היטב את האיזור, והיה מטפס בהרים ויורד בגאיות ובעמקים למצוא את קברות הצדיקים אשר מקומותיהם אינם מפורסמים. ובכל פעם לקח את מור אבי לקבר חדש אותו גילה לא מכבר. כמאה קברות בגליל שיפץ ושמר עליהם, עד שבשעה שעסק בגילוי קברות, הסתערו עליו נחשים ממאורתם והכישוהו, והוא בן מ"ח שנה (כ"ד אב תשי"ז). לאחר פטירתו נהג מור אבי לפקוד גם את קברו בצפת, באומרו שהוא צדיק בעל נשמה קדושה שבודאי באה לגלות קברי הצדיקים, למען יתפללו ויעוררו רחמים עלינו.

ענין השתטחות על קבר צדיק וגודל תועלתה

עוד כתב מוה"ר דוב בער במאמר "ענין ההשתטחות" [הנדפס בספר הילולא דצדיקיא להגר"ר מרגליות, דט"ו ע"א], שהמדרגה הגבוהה ביותר שאין למעלה ממנה, הוא ענין ההשתטחות על קברי הצדיקים המבואר בספרי חסידות שיכול לעלות שם נשמתו עד מקום נשמת הצדיק באיברי אדם הראשון בנשמה הכוללת ויעוררנו כדי להעלות נשמתו בסוד העלאת מ"ן, ואז יכול להוריד נשמתו לגופו ולדבר עמו, והוא

אתדבקות רוחא ברוחא ממש. ועל ידי כך יכול להשיג השגות גדולות ברזין דאורייתא ולייחד יחוד עליון, וכמו שנזכר בספר עמק המלך [הקדמה ג פרק חמישי]. והם היחודים שהיה האר"י ז"ל מוסר לתלמידיו לייחד בקברות הצדיקים הגדולים ולהשיג שם השגות עליונות, וזו גודל מעלת האר"י ז"ל שהנשמות הגבוהות היו מגלות לו רזי תורה [ראה לעיל עמוד רלה]. והמדרגה הזו גבוהה יותר מגילוי אליהו ורוח הקודש, וכמו שכתוב בשער הקדושה למהרח"ו ז"ל. וכן מבואר בספר עמק המלך [שם, פרק רביעי] על מהרח"ו שנתלבשה בו נשמת בניהו בן יהוידע עד שהאיר גם בפנימית, והוא על ידי הייחוד הנ"ל שחזר על קברו כמה וכמה פעמים.

ומבואר באגרת הקודש של אדמו"ר נ"ע על מאמר הזוהר הקדוש [ח"ג אחרי דע"א ע"ב] דצדיקייא דאתפטר מעלמא אשתכח בכולהו עלמין יתיר מבחיוהי וכו'. ותוכן דבריו, שבהיות הצדיק חי על פני האדמה, מידותיו הן בתוך כלי שלהן ובתוך לבושים, שבחינת הרוח מלוכשת בתוך הנפש, והנפש קשורה בגוף, ותלמידיו מקבלים רק הארת מידות הללו כשמאיר חוץ לכלי על ידי דיבורו ומחשבותיו הקדושים. אבל לאחר פטירתו, יכולים

תלמידיו לקבל חלק מבחינת רוחו שבגן-עדן, הואיל ואינו גשמי ולא בתוך כלי גשמיות, וכיון שנפרדת הרוח מן הנפש תוכל להאיר לכל אחד מישראל כפי ערכו וכל שכן לתלמידיו. וראה מוסר לתלמידיו לייחד בקברות הצדיקים הגדולים ולהשיג שם השגות עליונות, וזו גודל מעלת האר"י ז"ל שהנשמות הגבוהות היו מגלות לו רזי תורה [ראה לעיל עמוד רלה]. והמדרגה הזו גבוהה יותר מגילוי אליהו ורוח הקודש, וכמו שכתוב בשער הקדושה למהרח"ו ז"ל. וכן מבואר בספר עמק המלך [שם, פרק רביעי] על מהרח"ו שנתלבשה בו נשמת בניהו בן יהוידע עד שהאיר גם בפנימית, והוא על ידי הייחוד הנ"ל שחזר על קברו כמה וכמה פעמים.

וכאשר מכניס את ראשו על הציון אשר שם שוכנים המקיפים של נפש הצדיק, אז בודאי כל אות ואות מדיבורו ומחשבותיו נכללים באויר גן-עדן ששם. וכתב עוד [די"ז ע"א] שאף אותם שלא ידעו והכירו הצדיק בחיים חיותו, רק שלמדו בספריו שהניח ברכה אחריו, ונהנים מזיו תורתו ומתחזקים על ידי זה בעבודת ה', בודאי גם המה נקראים תלמידיו, כי יש להם שייכות אליו גם כן, אחר שמאמינים בצדיק ומקבלים ממנו אור תורתו, ויכולים לידבק אליו

את נפשם בהתקשרות עצומה כמו בעודו בחיים ממש. עכ"ד הרב דוב בער.

תפילה על קבר אביו, רבו, חבירו תלמיד חכם, רצויה יותר לנפטר

עליית ותפילת הבן על קבר אביו, תלמיד על קבר רבו, תלמיד חכם וחבירו, מעלתן מיוחדת יותר משל אחרים. וכן כתב הרב מעבר יבק [שפתי רננות פרק כג] וז"ל: "ותפילת הבן על אביו שלימדו תורה, וכן תלמיד על רבו, ותלמידי חכמים הלומדים זה עם זה, ודאי תהיה יותר רצויה ותעשה להם יותר נייחא מתפילת אחרים, ובפרט בשבעה ימים הראשונים בביתו או על קברו". ובהמשך הביא לכך ראיה ממה שהובא בזוהר [ויחי דרי"ז ע"ב] שרבי יצחק ביקש מרבי יהודה חבירו שלשה דברים: האחד, שכאשר ידבר דברי תורה ששמע מפיו, יזכיר את שמו עליהם ויעשה לו נחת רוח באותו עולם. ועוד, שיזכר את בנו יוסף שילמד תורה. ועוד, שכל ימי השבעה ילך לקברו ויבקש רחמים עליו. ומשם נראה גם כן, כי זכות גדולה לאב באותו עולם אם בנו עוסק בתורה, שנוספים לו חיים. ע"כ.

ביטול תורה בהליכה לקברי צדיקים ולגבי ביטול תורה בהליכה לקברי צדיקים, הנה מנהגו של מור אבי ז"ל מדי שנה בערב ראש חודש

כסליו, ללכת לקברי הצדיקים בגליל למשך שבוע אחד לפחות, והיה לוקח עמו כמה עשרות אנשים, ומקפיד ללמוד עמהם תורה כל הדרך, וכן בשיבתם אצל המצבות עסקו בתורה. ובכל זאת, הקפיד מאוד לא לקחת עמו שום בן-תורה מחשש ביטול תורה, אלא אך ורק אנשים עובדים. והיה מצטט דברי השדי חמד [מערכת ארץ-ישראל אות א] שכתב בשם הרב שדה הארץ [ח"ג אה"ע סימן יא] דאיכא מצוה להשתטח על קברי הצדיקים להגן עלינו. ומיהו, זה דוקא כשאנו מתבטל באותם הימים מעבודת ה' בשום מצוה, שאם מתבטל, ודאי שמצות ה' ועבודת בוראו קודמין. ובפרט אם הוא חכם ומתבטל מלימודו חודש או ימים, שלא יפה הוא עושה. ע"כ. וכתב הרב שדי חמד: "ובאמת שדבריו נכונים, ובדידי הוה עובדא, וראיתי כי כל לגבי תלמיד חכם, ובפרט אם תורתו אומנותו, וכל שכן אם רבים צריכים לו, שמלמד תורה לרבים וכיוצא, הוא קרוב להפסד מלשכר. ולפי הנראה דעת הרב שם שכל שמתבטל מעבודת ה', אף אם נדר להשתטח, אין צריך לקיים נדרו. ואפילו התרה אין צריך, ע"ש, וכל זה דוקא לתלמיד חכם שבודאי יתבטל על כל פנים ממצות "והגית בו" וכו', כי אי אפשר שילמוד בדרך כמו שלומד בביתו. אבל לכל

הצהריים ללימודך כמדי יום". וכן עשה, ואביו התרפא, תהילות לאל יתברך.

ותבט עיני בשורי להגאון רבי יוסף משאש זצ"ל בשו"ת מים חיים [או"ח סימן רז, דקס"ח ע"א] שהאריך לכתוב בענין מנהג ההשתטחות על קברי הצדיקים, ובדבריו יצא חוצץ נגד אלו המפריזים ומגזימים בנסיעות רבות וארוכות לשם כך, ועשו מזה תורה ומנהג, שכמה תקלות יצאו מכך, ויש שנכשלו בעוונותינו הרבים באיסורי דאורייתא ודרבנן, רח"ל. והוסיף וכתב, וז"ל: "וכן אם בשביל זה יתבטל מתפילה בציבור אפילו יום אחד, ומה גם אם הוא צורבא מרבנן דקביע ליה עידיה ומבטל ליה בשביל זה, ודאי אַשּׁוּם יֵאָשֶׁם לה'. ובפרט עוד אם יש בעירו קברות צדיקים, ומניחם והולך למקום אחר, או אם יש עוד באותה העיר קברות צדיקים אחרים, והוא בוחר רק באחד שבחרו להם ההמון הפתאים להדליק עליו הרבה מאורות, ודאי שמוציא לעז על כל אותם הצדיקים, ורבותינו ז"ל ציוו על זה הרבה, כידוע בכמה מקומות". עכ"ל.

וראה גם להגאון רבי שמואל הלוי וואזנר זצ"ל בשו"ת שבט הלוי [ח"א סימן ערב] שנשאל אודות תלמיד הלומד בישיבה הסמוכה לבית-עלמין,

העם, ודאי אף אם לא נדר, חיובא רמיא להשתדל להשתטח על קברי הצדיקים, כי זכות גדולה היא". עכ"ל השדי חמד. וכשהייתי בן שש שנים, לקחני מור אבי ז"ל ^{אוצר החכמה} עמו שבוע שלם עם כל הקהילה הקדושה לגליל, כדי לינק מהקדושה של קברי הנביאים והתנאים והאמוראים אשר שם. וכשנעשיתי כבן תשע שנים והכניסני לישיבת "פורת-יוסף", לא הסכים לקחת אותי יותר מפני ביטול תורה. ועיין עוד בשו"ת משפטי צדק [חלק יו"ד סימן עד] ובשו"ת פרי הארץ [ח"ג יו"ד סימן ז] ובשו"ת יביע אומר [ח"ד חיו"ד סימן לה].

ופעם אחת היה מעשה באחד החברים בישיבה הקדושה, שאביו חלה והכביד חוליו, והבן היה בצער גדול, ופנה למורנו הגאון רבי בן ציון אבא שאול ז"ל לבקש ממנו רשות או עצה ליסוע לקברי הצדיקים בגליל להעתיר בתפילה על אביו. וחכם בן ציון ז"ל אמר לו: "תפילה על חשבון ביטול תורה של נסיעה הלך ושוב כשמונה שעות, לא תועיל לאביך. ואם תשמע בקולי אֵיעָצָךְ, היום בצהריים בשעת ההפסקה שהיא כשעתיים, תלך כאן בירושלים להר הזיתים ותשתטח על קברי הצדיקים רבנו חיים בן עטר ז"ל ורבנו הרש"ש ז"ל, ותחזור אחר

יש פחד וסכנה שלא יתדבקו בו הנגעים של עצמו אשר תמיד הולכים סביבו, אשר עליהם נאמר [תהלים צא, ז]: יפול מצידך אלף". עכ"ל. ובספר משנת חסידים [מסכת היחודים פרק א, משנה א] כתב, וז"ל: "האדם היודע ורגיל להשיג השגה על ידי השתטחות על קברות הצדיקים, שאינם קרובים לקברי גויים, שאז יש סכנה עצומה להשתטח עליהם מפני הקליפות השוכנים סביבותיהם".

כניסה לבית-עלמין כשהאדם אינו טהור

גם נודע שאין להכנס לבית-העלמין אם אינו טהור, וכמו שכתב הרב משנת חסידים [שם משנה ד] וז"ל: "ומפני שמכל מקום יש סכנה לילך בין הקברות להשתטח, מפני המזיקין שנעשו מטיפות קרי, שכמעט אין צדיק בארץ שיהיה ניצול מהם, וכל זמן שלא ניתקנו הם שוכנים שם וחפצים להדבק בקדושה ומחטיאים את האדם שנדבק בהם, לפיכך יותר טוב הוא שכדי להשיג השגה ירגיל עצמו ביחודים הנעשים אפילו בתוך ביתו". וכתב עוד [שער גמילות חסדים פרק ב, משנה ג]: "ולא ילך לבית-הקברות אלא לצורך מצוה, שאם לא כן, יתאחזו בו החיצונים הנמצאים שם, וכל שכן אם יבוא שמה והוא טמא קרי". והמגן אברהם [ס"ס תקנט] כתב:

ורוצה להשתטח על קברי צדיקים, ומפני קירבת המקום אין זה גורם לביטול תורה, האם יכול ללכת לבית-העלמין מידי פעם. והשיב: "ענין לפקוד הקברים, עיין רמב"ם [אבל ד, ד] וז"ל: ולא יפנה (לפקוד) לבקר הקברות, ועיין בשו"ת שבט הלוי ח"ז [סימן קצב סוף אות א. א"ה, ועיין עוד במה שכתבנו לעיל ריש סימן ס] שאף על פי שמקום קבורת הצדיקים אדמת קודש, מכל מקום לא ירבה בזה, כי עיקר התקשרות אל הצדיקים ללכת בדרכיהם הטובים וללמוד תורתם. מכל מקום, אם לא גורם ביטול תורה, ילך מזמן לזמן ולא יאריך שם בזה, ויחזור לתורתו תורת חיים בזה ובבא". עכ"ל.

כשקברי רשעים בסמיכות

גם פעמים שעלול להיות נזק בהליכה לקבר צדיק, וכמו שכתב רבנו האר"י ז"ל בשער היחודים [ענף ד פ"ד], וז"ל: "יזהר האדם מאוד שלא ישתטח על קברי הצדיקים הסמוכים אל קברי אנשים אחרים בלתי הגונים, או הסמוכים אל קברי גויים". והטעם, כי שם יתדבקו בו אותן נפשות רשעים ויתעברו בו, ותשרה עליו רוח טומאה, חס ושלום. ולא זו בלבד, אלא כתב עוד: "כי אפילו השתטחות על קבר שום צדיק, אפילו שלא יהיה בבית-הקברות,

ואכמ"ל". עכ"ל. והביאו הרב שערי תשובה [או"ח תקסח, כב]. ועיין בשו"ת ציץ אליעזר [חלק יג סימן כב].

ועל סיום דברי החיד"א שכתב על הרב פרי הארץ שיש לדון בכמה פרטים, כתב בהערות המו"ל לספר שיורי ברכה [שם, ד]: "כמדומני שכתב כן על מה שמתיר לצאת מירושלים לשאר ערי הארץ, אף על פי שקדושת ירושלים יתירה כו'. ולשיטתו, דשם בפרי הארץ [ח"ג יו"ד סימן ד] סובר דקדושת ירושלים אהני נמי למצוות ארץ-ישראל טפי משאר ארץ-ישראל, ע"ש, והם דברים מחודשים, והשיבו רבים על דבריו. וכבר רבנו במחזיק ברכה [או"ח סימן קנא בקונטרס אחרון] הביא בשם גדול אחד, דקדושת ירושלים לעתיד לבוא אינה אלא לענין השראת שכינה, ע"ש, הבאתי קצת דבריו באוצר תשובות שביעית [פ"א אות כג], ואין כאן מקום להאריך, מאחר שרבנו גזר אומר לקצר. ועיין עוד בזה בשו"ת שדה הארץ [ח"ג חלק אבן העזר סימן יא] ובאוצר הפוסקים [כרך כ עמוד לו]."

המורם מן האמור:

א. איתא בזוהר הקדוש שאלמלי תפילת המתים על החיים, לא היו מתקיימים החיים חצי יום בעולם-הזה [פרשת שמות דט"ז ע"ב], ואמרו חז"ל: "גדולים צדיקים במיתתם יותר

"כתוב בכתבי האר"י דאין לילך על הקברות אלא לצורך הלוויית המת, ובפרט אם לא תיקן עוון קרי, מתדבקים בו החיצונים". עכ"ל. וכמה פעמים ראיתי למור אבי זלה"ה כשהיה נכנס לבית-העלמין, היה לוקח המטפחת שלו וקושרה סביב המצח [עיין שער רוח הקודש ד"ד ע"ב, וראה תצלום בספר עולמו של צדיק פ"י, מהדורה חדשה עמוד 129], כדי שהחיצונים לא יראו את מצחו. וכן מובא בספר מעבר יבק [שפתי רננות פ"ט ד"ה ויכסנו] שאפילו האדם החי טוב לכסות מצחו, שלא יתראה מפני החיצונים. ע"ש.

יציאה מירושלים לקברי צדיקים בארץ-ישראל

ויש שהחמירו שלא לצאת מירושלים לצורך השתטחות על קברי צדיקים בשאר ערי ארץ-ישראל, מכח הפקעה מקדושת ירושלים. אולם הגאון החיד"א ז"ל בספרו שיורי ברכה [יו"ד סימן רכח, יד] כתב, וז"ל: "מי שבא לעיר הקודש ירושלם ואיתדר ליה ונעשה תושב, ואחר זה רוצה ללכת להשתטח על קברי הצדיקים אשר בגליל, או רוצה לילך לחוץ-לארץ להשגיח על עסקיו, יוכל לצאת אדעתא למיהדר. הרב מהר"ם מזרחי זלה"ה בשו"ת פרי הארץ [ח"ג כת"י, יו"ד סימן ז]. וזו אינה צריכה לפנים, ויש לדון בכמה פרטים,

מתקבלת יותר, כמו שכתב רבנו האר"י ז"ל.

ו. **נשמות** הנפטרים יש להן הנאה ותועלת רוחנית עצמית כשבאים ללמוד תורתם ולהתפלל ולבקש על קברם. ובעיקר אם הבן הולך על קבר אביו והתלמיד לרבו, וכן תלמידי חכמים שלמדו זה עם זה, תועיל תפילתם יותר מאחרים.

ז. **אין** לבטל תורה כדי ללכת לקברי הצדיקים, אלא אם כן יש ענין דחוף ונחוץ ביותר, ועיקר ההתקשרות לצדיקים היא ללכת בדרכם הטובה וללמוד תורתם.

ח. **אזהרה** מרבנו האר"י ז"ל שלא ישתטח על קברי הצדיקים הסמוכים אל קברי אנשים אחרים בלתי הגונים, או הסמוכים אל קברי גויים, כי שם יתדבקו בו אותן נפשות רשעים ויתעברו בו, ותשרה עליו רוח טומאה, חס ושלום.

ט. **לא** ילך לבית־הקברות אלא לצורך מצוה, ובפרט אם לא תיקן עוון קרי, וכל שכן אם הוא טמא קרי. כי רוחות הרשעים מסבבים את בית־העלמין, ואם נכנס לשם אחד שיש בו טומאה, הם נדבקים בו ויכולים להזיקו.

מבחייהם" [חולין ז:], ושלמה המלך קרא עליהם את הפסוק [קהלת ד, ב]: "וְשִׁכַּח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכָּבַר מִתּוֹ", "שכבר מתו" - והשתא אינון חייין [זוהר פרשת אחרי דע"א ע"ב]. ואמרו בזוהר [שם ד"ע ע"ב] שכשיש צער בין החיים חס ושלום, אם הצדיק ותפילתו ראויים, מיד נפשו מודיעה לרוח, והרוח נכנסת לגן־עדן עליון דרך פתח שמכירה ויודעת, ומודיעה לנשמה, והנשמה מודיעה להקב"ה, ומבטל הגזירה.

ב. **ישנם** מקורות לענין ההשתטחות על קברי הצדיקים, ובהיות ומקום מנוחת הצדיקים הוא מקום קדוש וטהור, התפילה מתקבלת ביותר על אדמת קודש, וגם הצדיק עצמו מתפלל בשמים עבור המבקש למלאות רצונו. ג. **ישנה** מעלה מיוחדת בהליכה לקברות צדיקים שהכירם בחיים חיותו. ד. **כאשר** אין אפשרות להגיע לקבר או להכנס לבית־העלמין, כגון שהוא כהן או שהמקום הומה אנשים וכדומה, מועיל שילך ויעמוד שם מרחוק, ויש בזה הנאה לנפטר כאילו באו על קברו ממש, והוא רואה ושומע הכל גם ממרחק, והתפילה שם מתקבלת.

ה. **טוב** ללכת לקברי צדיקים שאין רבים פונים אליהם, כי התפילה שם

